

TAMÁS-PÉTER RÉKA

„Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (5.)

„Szóljon a dal, az életünkről szól” (B. J.)

Azok mögött a dalszövegek mögött, amelyek nem csupán zenehallgatót, hanem értelmező olvasót is feltételeznek, tudatos költői szándék áll, így a megismerés és önmegismerés eszközeként értelmezhetők a dalok. Bródy János intellektuális lírai szövegei bizonyítják ezt, amelyekben a megjelenített életérzést az egyéni sorseseményen túlmenően egy adott társadalmi helyzet hitelesíti. Műfajilag ezek helyzetdaloknak vagy életképeknek tekinthetők. Továbbmenve azonban egy másik jellegzetes műfaj jelenik meg Bródy dalköltészetében, amelyben ez a jelenség nyomon követhető, éspedig a balladával, sőt olykor a rövidprózával rokonítható narratív dal. Az epikai jelleg egyszerre új és hagyománykövető a dalköltészetben, ugyanis a történetmesélés új irányvonal a popzenében, a hajdani regösének műfajára emlékeztet. A valós vagy fiktív történetbe ágyazás sajátos módon ábrázol korhangulatot, teszi lehetővé társadalmi összefüggések felismerését. Bár tréfásan hangzik a szerző álláspontja, miszerint arról ír, „ami megtörtént vagy megtörténhetett volna”, a történetmondására igazoltan a valószerűségekre való törekvés jellemző.

Bizonyos dalszövegek irodalmi művek cselekményére íródtak, s azok summázását vagy továbbgondolását teszik lehetővé. Ide tartozik például a népszerű *Micimackó*, *A rút kiskacsa*, *A csodálatos Mary*, *A kis herceg*. Az egyes színpadi művek betétdalai, szövegekönyvei is természetszerűen ezt a célt szolgálják (*Kőműves Kelemen*, *Fehér Anna*, *Doktor Herz*, *Will Shakespeare*, vagy akit akartok).

A balladai forma a lét tragikumának kifejezésére szolgáló szövegforma. A *királylány balladája* című dalszöveg a népmesékből átvett szereposztás és konfliktushelyzet jelképként való használatával múltbeli eseményeket és azok következményeként a jelen helyze-

Fotó: Bródy Farhas Anita

Bródy János koncertjein a dalokat összekötő szövegek is fontos részét képezik az előadásnak. E koncertfelvétel a Budapest Arénában készült

tet ábrázolja. A királylány a szabadságot, az ifjú hős a szabadságért lelkesedő, küzdő közösséget, a sárkány a zsarnokságot, idegen uralmat, az új király pedig a szabadsággal élni nem tudó nép vezetőit szimbolizálja. Az „ígéret földjén Kánaánt kíván a nép” sorban lévő paradoxon több síkon kínál értelmezési lehetőséget: feloldható abban, hogy az ígéret földje nem bibliai értelemben használt, hanem konkrétan az ígéretekre vonatkozik, így nem azonos a Kánaánnal. Jogos tehát az igazi Kánaán utáni vágyakozás. Értelmezhető úgy is ez a gondolat, hogy a nép elérte már az ígéret földjét, lehetőségként megkapta, de mégsem él ezzel. Igazolásképpen a múltbeli viszonyokra hivatkozik, amelyek által a berögzült magatartásformákat hordozza: „Bizony, hogy boszorkány a szép királyleány, / Sárkány babája volt, az ám!” A királylány homlokán hervadó sárga rózsza az illúzióvesztést, a szabadságba vetett hit elvesztését jelenti, ezt nyomatékosítja a „hiába vár” ige, és a zárlatban egyetlen szó erejéig felsejlik a remény, a túléléshez szükséges pozitív viszonyulás szükségszerűsége: „Remélem, nem hiába vár”. Az új herceg

Egy koncert utáni találkozás pillanatai

a megújult gondolkodású közösség jelentésében fogható fel.

A művészi lét tragikumát a ballada műfaji követelményeinek megfelelően elmondó (balladai homály, tragikus végkifejlet, tömörség, sejtetés, konkrét személyleírások hiánya) *Bordódi Kristóf* című dalszöveg mitológiai elemekre épül. A száll ige használatával már a felütés jelzi a ló mint Pegazus alakját. A határok nélküli felfelé száguldásban az alkotó előtt kitarulkozó végtelen, az alkotói szabadság ismerhető fel, az álmok űzése magát az alkotó folyamatot jelenti, az emésztő tűz pedig az önemésztő szenvedély jelképeként válik értelmezhetővé. Sorsszerű tehát az édesanya, a kedves elhagyása is. A gyertya *Bordódi Kristóf* két oldalán természet-szerűen a halált, a ravatalt jelképezi. A szerző teljes nevének ismeretében (Bródy János Kristóf) nyilvánvalóvá válik a szójáték, felismerhető az önvallomásos jelleg.

A *Valahol egy lány* története az önkényes hatalommal szembeni nyílt ellenállást fejezi ki. A cím utal arra, hogy a történés nincs tér- és

Szövegillusztráció a *Bordódi Kristóf* című dalhoz, Mészáros Panna munkája 2018-ból, aki akkor volt XI. osztályos diák a nagyváradai Lorántffy gimnáziumban

dal – szöveg

időkeretbe helyezve, általánosítható. A szövegben elhatárolható három szöveg: a szituációt bemutató elbeszélő, a lány és az öreg király szövege; a lány és a király magatartását kifejező sorokban a fokozás érvényesül. A „messze földön legszebb”, hófehérben járó, tiszta lányt az öreg király eleinte „feleségül megkívánja”. A nyílt visszautasítást rejtett események követik, a „sápadt arc”, valamint a feketére váltott ruha szimbólumaira sok történet konstruálható, tehát sokféleképpen konkretizálódhatnak a hatalom mechanizmusai, viszont az ellenállás formái, a magatartásforma, ami ezeket hordozza, nem változik. A királynak nem marad eszköze a lány állhatatosságával, erkölcsi elveihez való hűségével szemben: „szörnyű mérges, mit tehet más”. Az elbeszélői szöveg a dal végén alátámasztja a lány állásfoglalását, és így egy közösségi értékrenden alapuló üzenet hordozója lesz: „Valahol így van ez... jól”. Egy közösség nevében mondja ki tehát, hogy a hatalomnak semmilyen körülmények között nem hódol be. Az ismétlés által még hangsúlyozottabbá válik az egyenes, nyílt beszédmód.

A *Szőke Anni balladája* a város fényeinek vonzáskörébe kerülő, majd azokban csalódó lány története.

A narratív dalokban a történet különböző szerephez jut. Az *Egy hétig tart egy szerelem* tömörítve meséli el egy kapcsolat kialakulását és a sorsszerűen bekövetkező szakítást. Egy látszólag banális, hétköznapi helyzet, a könnyed alapjelentés is létértelmező történetté tágulhat. Példa lehet erre a *Földvár felé félúton* című dal, amelyben a félúton levő hős konnotálhatja bennünk Kosztolányi Dezső *Esti Kornélját* vagy Krúdy Gyula *Szindbádját* is, a lánnyal való találkozás *Karinthy Találkozás egy fiatalemberrel* című írásával cseng egybe. A számos település elnevezésében tulajdonnévként megjelenő Földvár a felvázolt élethelyzet szimbólumként értelmezhető elemeinek kontextusában célt, akár halált is jelenthet, a színpad a karriert, illetve a másokért tevékenykedést. A konkrét történet egyszerű: Földvár felé félúton egy lány áll az út szélén. Az elbeszélő, aki bizonyos idő távlatából gondol vissza erre, megáll, és felajánlja, hogy elviszi. Nem alakul ki valódi kommunikáció köztük, az elbeszélő szavaira a lány könnyei adnak választ, rejtélyes szomorúságára nem derül fény. A homlokán hervadó sárga rózsza az illúzióvesztést, az elvesztett álmokat jelen-

(folytatás a következő oldalon)

„Hol a világ véget ér, nem ér véget a dal” (5.)

(folytatás az előző oldalról)

ti. A történetet mesélő továbbmegy, de nyomot hagy benne a találkozás. Az „Otthagytam őt, és mást is, jól tudom” sor bővíti az értelmezési horizontot: vele együtt mást is – érzelmet, közös jövőt stb., illetve más személyeket, más dolgokat. A lány jelentheti az elmulasztott lehetőséget, illetve az önmagával való találkozást az életút felénél. Miközben az ember a célja felé halad, a megtett úttal, a hátrahagyott múlttal számot kell vetnie.

A múlt nemcsak egyéni számvetés tárgya lehet, hanem megjelenhet a kollektív emlékezetben is mint a megélt történelem közösségi konstrukciója. Mikrotörténeti vonatkozásban tehát egyéni sorsábrázolásokon keresztül konkretizálódik a múlt, ezáltal megragadhatóvá válik egy kor légköre.

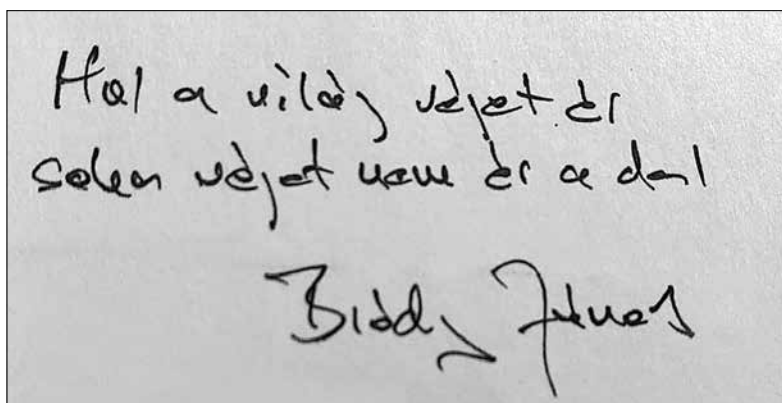
Ilyen például *A Kárpáthyék lánya*, akinek szerelmi történetén és nosztalgikus visszaemlékezésén keresztül a magyarországi '56-os események egyes mozzanatai villannak fel. „A Józsefváros mélyén... sötétek a fények, a házak összebújnak, a házak összesúgnak” sorok a forradalom kibontakozását megelőző állapotra utalnak, a szomorúság, a közösség megtartó ereje, valamint a titkos forrongás rejlik ezekben a megszemélyesítésekben. Az általános bizonytalanság érzését közvetlenül ki is mondja a következő sor: „Ki tudta '56-ban, mit hoz a holnap”. A randevú helye, a sarki cukrászda a forradalom jelképe lesz azáltal, hogy rádől egy ház. Itt idősíkváltás történik, a lány Amerikában él francia férjével, életkörülményei hazai viszonylatban lényegesen megváltoztak („Van autója és New Jerseyben háza”), a két fiú előtti nagy jelző pedig több év elteltére utal. Az összedőlő házak helyére épülő toronyházak egy új korszakot jelöl-

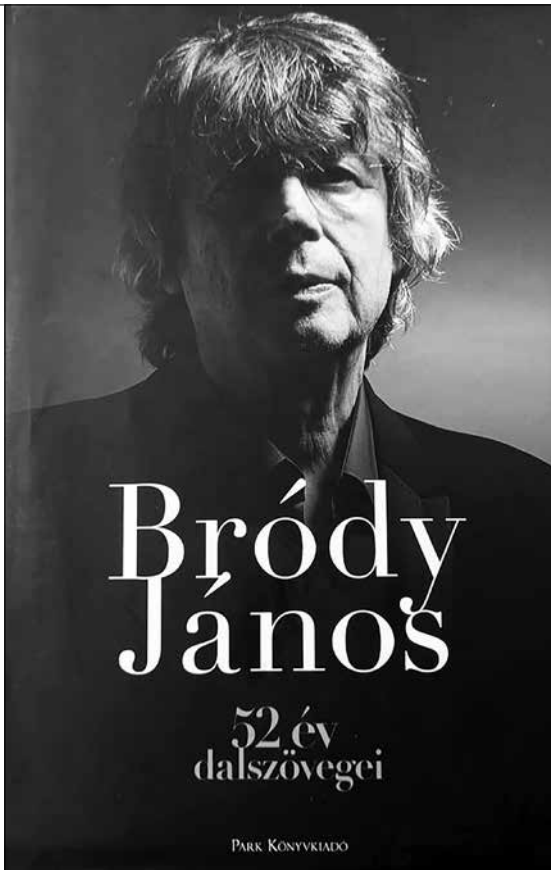
Bródy János
dedikációja
e tanulmány
szerzőjének

nek, ezt nyomatékosítja a Kárpáthyék hazalátogató lányának cukrászdai gesztusa is, a 33 stefániára való befizetés. A számok is jelentéshordozók, a számmal jelölt 56 és 33 összege 89, a rendszerváltás éve, amikor már szabadon hazajöhettek a kivándorlók. Időközben tehát 33 év telt el, mialatt a dal dúdolásának ismételt gesztusa az idegenben az otthonnal való belső kapcsolattartás szükségességét, az identitás és az emlékek megőrzését jelentette. A név is jelképes, Jókai Kárpáthy Zoltánjához hasonlóan a Kárpáthyék lánya is a származást jelölés mellett a haza iránti hűségnek, az identitás megőrzésének szimbólumává válik, a keresztnév hiánya pedig általánosítja az egyéni sorsábrázolást, az egyedi történeteket.

Hasonló építkezésű *Csillag Hajnalka* története is, akit Felföldineként egy későbbi dalban láthatunk viszont (*Felföldiné estéje*). A két helyzetkép egy tervezett trilógia keretreszeinek felel meg. A beszélő címek is egy történet kezdetét és végét jelzik azáltal, hogy egyikben a hajnal, másikban az est jelenik meg. A női sorsnak bizonyos állomásait is rejtja a név: a lánynévben fiatalkori tiszta ragyogás van, a Felföldiné az elkötelezett asszony neve, az esttel társítva pedig az időskorra utal. A város szélén született kislány életútja semmiben sem rendhagyó, a gyerekkor a maga természeteségében örömteli, később is minden életesemény sorsszerűen bekövetkezik, iskolába jár, majd munkába áll, végül férjhez megy. A társadalmi elvárásoknak megfelel, szerepét elfogadja, alkalmazkodik, az esetleges jelzésértékű kételyt vagy vágyat elfojtja. Évtizedekkel később látjuk viszont a nyugdíjas nőt az élettől való búcsú pillanataiban. Idő- és értékszembesítő leírást kapunk a környezetről: régi, rozszant a ház, a virág helyett parlagfű terem. Ezt követően megjelenik a személyes sorstragédia: Amerikába kivándorolt fia gyilkosság áldozata, férje régen elhagyta. A kiüresedett, életigenlésre képtelen ember egyetlen válaszlehetőségét rejtja a záró sor: miután emlékeitől búcsút vesz, „Mindent jól bezár, csak épp a gázt nem zárja el”. A történetekért nem az asszony tehető felelőssé, hiszen ő mindent úgy tett, „ahogyan kell”. Sorstragédiája az elbeszélői nézőpont alapján „az ígéretes, új világ” természetszerű következménye.

A múltat úgy is láthatjuk, mint örök nemzeti problémáknak egy adott korban törté-

Bródy egyik dalszövegkötete

nő kimerevítését. Ezt a típusú múltmegközelítést az *István, a király* című rockoperában követhetjük nyomon, ahol a színpadi művekre jellemző nyílt konfliktust ábrázoló epikai vonal a szereplők szólamaiban keresztül, egymáshoz kapcsolt dalokból vezethető le. Bár e nagy ívű alkotás cselekménye az államalapítás korához, a kereszténység felvételének konkrét problematikájához kapcsolódik, mégsem történelmet bemutató, illusztráló szerepe van, hanem „olyan konfliktushelyzetekről szól, amelyek ezt az országot, ezt a nemzetet szinte a kezdetektől végigkísérték, és ilyenformán a mához is szól. [...] egy olyan konfliktus áll a középpontban, ami a nemzeti önrendelkezési vágy és az európai integráció eszméje között fennáll. [...] Mintha a magyarság tudata, történelme, sorsa eleve két igazságra épült volna föl, amelyek folyamatosan az évszázadokon keresztül küzdenek és harcolnak egymással, és ha nagyon szembekerülnek, az tragikus konfliktusokat eredményez.” (B. J.)

Bródy János esetében nemcsak lemezeinek, hanem fellépéseinek is koncept jellegű van, az összekötő szöveg szerves részét képezi az előadásnak, létrehozva azt az értelmezési keretet, amely a néző egyéni olvasatának kialakítását segíti, humorral oldva a feszültséget, prózában elmondott történettel előrevetítve a következő dal alapkérdését. Rendkívülinek minősül ilyen szempontból is *Az Illés szekerén* című album lemezbemutatója, mely

zeneileg és dramaturgiai szempontból egyaránt kiválóan megszerkesztett előadás. Viszszatekintő, korábbi zenei hatásokra reflektáló, nosztalgikus hangvételű album ez, amelyben a gondolatosság a „reznált nyugger” szólamán keresztül jut kifejezésre, a lírai én bölcs intellektualizmussal axiómaszerűen összegzi a lét-tapasztalatait, az idézett Ady-verssel jelezve a költői magatartással való azonosulást is.

A koncerten az album összes dalát eljátszák, ahogy azt a használati utasításban a humort nem mellőzve ajánlják a lemezhallgatóknak is: „A 14 részes album dalai külön-külön is élvezhetők, de leginkább együttesen fejtik ki jótékony hatásukat... Amennyiben rendelkezik a random selection funkcióval, kérjük, hogy semmiképp ne használja!” A záródal utolsó ütemei alatt egy olyan momentum következik be a színpadon, ami katartikus hatással bír: a művész leteszi a hangszeret, majd visszatekintve rá, elhagyja a színpadot, a fények elhalványulnak, miközben a zenekar halhalkan tovább játszik. Azaz minden megy tovább, csak valahonnan a központi térből hiányzik valaki. A háttérben képek villannak fel a múltból, ám ez nosztalgia helyett a feszültséget növeli erőteljesen a közönségben. Ekkor jön a gyönyörű feloldás, a visszatérés, a népszerű, mindenki által jól ismert dalok sora. Mindez konnotálja Illés próféta történetét, amelynek értelmében ez a második daltömb a hagyatékot jelenti, a dalok továbbélését, ahogyan azt a szerző maga is megfogalmazza: „De jó lenne, ha érezném, hogy túlél engem néhány dal”. (*Útközben*)

Ez minden bizonnyal bekövetkezik, de addig is számos Bródy-dal fogja igazolni, hogy a költészet úgy fogható fel, mint törekvés és lehetőség egymás megértésére, a koncertek pedig azt igazolják, hogy a közös gondolkodás és éneklés visszavezet bennünket valamilyen ősi élményszerzési formához, amelynek vágya bennünk él.

(Vége)

NÉVJEGY

TAMÁS-PÉTER RÉKA (1977, Dicsőszentmárton, Maros megye) tanító, magyartanár. 1996–2001 között a marosvásárhelyi Europa Gimnáziumban tanítóként tevékenykedett, majd 2005-től a váradi Lorántffy Zsuzsanna Református Gimnázium magyartanára. 2008–2012 között a tanítás mellett gyermekszínházzal is foglalkozott, jelenleg az iskola könyvtárát működteti.